

**ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ «СОЦІОЛОГІЯ»
З ВИКОРИСТАННЯМ МЕТОДУ
ОПОРНИХ КОНСПЕКТІВ**

В даній статті описана методика викладання лекційного курсу „Соціологія” із застосуванням опорних конспектів для студентів вищих навчальних закладів (на прикладі НУВГП). Опорні конспекти – наочна схема, в якій закодовано зміст інформації, котру треба вивчити. Дається перелік етапів впровадження опорних конспектів при вивченні дисципліни „Соціологія”.

Ключові слова: опорні сигнали, дидактичні одиниці, інтенсифікація навчання, знакові моделі, схеми-конспекти, диференціація навчання, внутрішньо-предметні, міжпредметні зв'язки, форми роботи, дискусії, комунікативна діяльність, комп'ютерні технології.

В данной статье описана методика преподавания лекционного курса "Социология" с применением опорных конспектов для студентов вузов (на примере НУВХП). Опорные конспекты - наглядная схема, в которой закодировано содержание информации для изучения. Дается перечень этапов внедрения опорных конспектов при изучении дисциплины "Социология".

Ключевые слова: опорные сигналы, дидактические единицы, интенсификация обучения, знаковые модели, схемы-конспекты, дифференциация обучения, внутренне предметные, межпредметные связи, формы работы, дискуссии, коммуникативная деятельность, компьютерные технологии.

This article describes methods of teaching the lecture course "Sociology" using basic summaries for students of higher educational institutions (for example NUWM). Supporting notes - visual scheme in which the encoded content, which should be studied. We give a list of stages of implementation support conspectus in the study subjects "Sociology."

Keywords: reference signal, didactic units of low-lying, intensifying training, iconic models, diagrams, notes, differentiation studies, intra-subject, interdisciplinary communication, forms of work, discussions, communicative activities, computer technology.

«Знання і тільки знання первісні, а творчість – вторинна. Викладач за десятиліття своєї роботи вивчає, повторює, доповнює одну й ту саму тему сотні

разів. Та чим більше він її повторює, тим краще, спокійніше та творче він веде про це мову в будь-якій аудиторії». І дійсно, там де не знають основ предмета та не бажають вчитися, про яку творчість можна говорити? [1, 29]

Це слова відомого педагога-новатора Віктора Федоровича Шаталова. Який є талановитим представником вітчизняного педагогічного досвіду. Його технологія інтенсифікації навчання на основі схемних і знакових моделей сьогодні відома всьому світу, і на нашу думку, несправедливо забута в Україні. Тому завданням цієї роботи є: застосувати елементи методики В.Ф. Шаталова у лекційному викладанні курсу «Соціологія» для студентів денної форми навчання в НУВГП.

Технологія навчання із застосуванням опорних схем-конспектів базується на тому, що знання повинні бути не лише «.. сприйняті слухом, треба замальовувати їх,.. щоб через зір предмет зазначався в уяві» [2, 349]

Основними елементами методики є опорні сигнали. Опорні сигнали являють собою, наочну схему в якій закодовано зміст інформації, яку треба засвоїти (вивчити). «В основі моєї методики – писав В.Ф. Шаталов - лежить давній прийом, для запам'ятовування наші пращури в'язали вузлики на пам'ять. Так-так саме той звичай, який використовували і інші народи, зав'язуючи «на пам'ять» кутики носовичків.» [4, 32]

У В.Ф.Шаталова набір цих «вузликів» (схеми, конспекти, діаграми, таблиці і т.ін.) стали виконувати роль опори, своєрідних «костилів», що підтримують пам'ять і учнів і студентів, але не тільки.

Однією з особливостей методу В.Ф.Шаталова є вивчення навчального матеріалу укріпленого дидактичними одиницями. Особливості людини такі, що 95% інформації вона сприймає через очі. Зараз в закладах освіти інформація подається в основному через слух, тому В.Ф.Шаталов «включив» на уроках очі, асоціації, образи» - це і дало якісний стрибок в навчанні.

Як свідчать психологи в пам'яті людини запам'ятовується % :

10% - того, що вона слухає;

50% - того, що вона бачить;

90% - того, що вона робить. [3, 20]

Навіть при дуже уважному слуханні засвоюється до 20% інформації, а в процесі діяльності 90%. Отже конспектувати лекцію потрібно. А як саме?

Історія конспектів-схем досить цікава. Найбільш цікаво цей досвід представлений В.Ф.Шаталовим, але ним користувалися Цицерон, Петрарка, Толстой, Бунін, Лобачевський та ін.. В нашому університеті теж є певний досвід в 90-их роках опорні конспекти використовувалися і відповідно розроблялися на кафедрі нарисної геометрії Р.А.Кизимою, та кафедри сільськогосподарської меліорації С.М.Гончаровим та В.Д.Дупляком.

У вищій школі вперше за методом опорних конспектів почали працювати ще в 1977р. КІНХу ім. Коротченка, по економічних дисциплінах.

Зрозуміло, що методика використання опорних конспектів-схем у вузі має відмінності від методики В.Ф.Шаталова, яку він використовував для шкільної програми. На нашу думку:

- ці конспекти об'ємніші;

- їх не треба завчати на пам'ять;
- існує можливість доповнення конспектів студентами;
- викладач може розробляти конспекти не по всіх темах, частину тем готують самі студенти;
- конспекти-схеми можна використовувати у вигляді роздаткового матеріалу;
- їх можна використовувати як на лекції, так і до неї, так і після (а іноді і замість);
- їх можна малювати на дошці, проектувати на екран, показувати на слайдах, тощо..
- але крім конспектів-схем, - обов'язково має бути розроблена відповідна методика опитувань і проведення практичних занять;
- конспекти потрібно переглядати і доповнювати;
- важливо уникати одноманітності і диференціювати навчальні завдання студентам за складністю.

Форми використання конспектів-схем різноманітні:

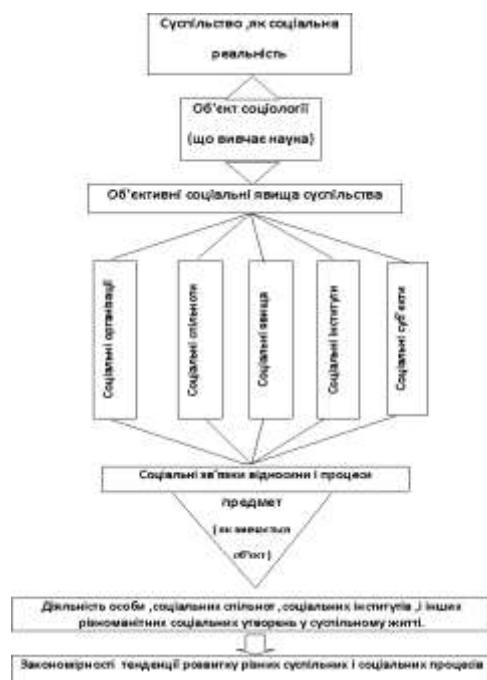
- ◀ Для первісного засвоєння основ теми;
- ◀ Для роботи з підручником і спеціальною додатковою літературою;
- ◀ Для контролю знань;
- ◀ Для повторення і доповнення тем;
- ◀ Для встановлення внутрішньо-предметних і міжпредметних зв'язків.

Не прагнучи до прямого запам'ятовування конспекту, студент має працювати з ним в різних формах самостійної і аудиторної роботи.

Дуже важливо, щоб методика використання конспекту-схеми була щоразу новою, не давала студенту можливості звикнути до форми контролю і опитування. Так, якщо на початковій стадії застосування конспектів-схем викладач сам пояснює схему, її основні блоки, то наступного разу може дати завдання скласти план лекції за конспектом, доповнити конспект, знайти у ньому заплановану неточність і ін. Під час самостійної роботи студента конспект-схема і методичні вказівки з відповідної теми є орієнтиром у роботі з підручником, зі спеціальною літературою. Реферування наукових статей теж можна виконувати у вигляді конспекту-схеми. Перевіряючи знання студентів, можна дати завдання розкрити зміст окремого блоку конспекту, навести змістовний приклад і ін.. Як показав досвід, студенти широко користуються конспектами-схемами при повторенні матеріалу перед семінаром, заліком, іспитом, але під час заліків і іспитів користуватися опорними конспектами-схемами забороняється.

Наводимо приклади конспектів-схем, що використовуються при викладанні теми 1 «Соціологія як наука».

- **Предмет і об'єкт соціології.**
- **Структура соціологічних знань.**
- **Суспільні функції соціології.**



Е. Гіденс	Соціологія – це вивчення соціального життя людини, груп людей та суспільств.
М. Вебер	Соціологія ... є наука, яка прагне зрозуміти соціальну дію і тим самим казуально пояснити її процес і вплив.
П.Сорокін	Соціологія – це наука, яка вивчає поведінку людей, що живуть у середовищі собі подібних.
П. Бурдьє	Соціологія мусить діяти, виходячи з того, що людські істоти є водночас і біологічними індивідами, і соціальними агентами.
А. Кравченко	Соціологія – система наукового знання, яка пояснює основи поведінки людей як представників великих соціальних груп.
Г. Осипов	Соціологія вивчає суспільство як цілісну організовану систему соціальних зв'язків і відносин, інститутів, соціальних груп, які взаємодіють між собою, тобто соціальні структури суспільства.



Функції соціології

- теоретична
- описова
- інформаційна
- прогностична
- пізнавальна
- емпірична
- прикладна
- виховна
- управлінська
- критична
- гуманістична
- охоронна
- практична
- інструментальна
- регулятивна
- організаційно-технологічна
- соціального проектування і конструювання

- Зв'язок соціології з іншими науками**
- соціальною філософією
 - соціальною психологією
 - соціальною статистикою
 - правознавством
 - історією
 - політологією
 - економічною теорією

Зміст деяких функцій соціології

Функції	Зміст
Пізнавальна	Теоретичний і емпіричний аналіз соціального факту як вихідного моменту практики соціального перетворення. Пізнання процесу перетворювальної дійсності. Розробка теорії і методів соціального дослідження.
Прогностична	Створення умов свідомого вироблення і здійснення науково обґрунтованої перспективи розвитку особистості, спільноти, соціальної групи, суспільства.
Соціального проектування і конструювання	Розробка моделей конкретної організації з оптимальними параметрами її функціонування, визначення шляхів проектування соціального процесу.
Інформаційна	Збирання, систематизація та нагромадження соціологічної інформації одержаної у результаті проведення досліджень. Соціологічна інформація – найперспективніший вид соціальної інформації.
Організаційно-технологічна	Розробка комплексу організаційних заходів по забезпеченню впровадження і реалізації передбачених технологією процесів. Вироблення організаційних заходів по здійсненню соціальних технологій.
Управлінська	Прийняття управлінського рішення, соціальне планування і розробка соціальних показників. Визначення основних напрямків підвищення ефективності діяльності.
Інструментальна	Визначення методів вивчення соціальної реальності.

Соціальне – це сукупність певних рис та особливостей суспільних відносин, що формуються в процесі спільної діяльності індивідів чи спільнот, за конкретних умов і виявляються в їхніх стосунках, ставленні до свого місця в суспільстві, явищ і процесів суспільного життя.

Соціальна спільнота – реально існуюча сукупність індивідів, придатна для емпіричної фіксації, яка характеризується відносною цілісністю і здатністю виступати як самостійний творчий суб'єкт історичної і соціальної дії.

Соціальний зв'язок – це сукупність особливих залежностей одних соціальних суб'єктів від інших, їх взаємовідносини, які об'єднують людей у відповідні соціальні спільноти і свідчать про їх колективне існування.

Соціальні відносини – це усталена система зв'язків між окремими людьми й соціальними спільнотами, які беруть неоднакову участь в економічному, політичному й духовному житті, мають різний соціальний стан, спосіб життя, джерела й рівні доходів та особистого споживання.

Соціальна система – складноорганізоване, цілісне утворення, основними елементами якого є люди, їх зв'язки та взаємовідносини, а також соціальні інститути та організації, соціальні групи та спільноти, норми та цінності, що надають функціонуванню системи впорядкованого характеру.



Опорні конспекти можуть знайти (у нашій практиці) і знайшли своє втілення у комп'ютерних технологіях. Так можна запропонувати студентам застосування динамічних опорних конспектів, які занотуються не на папір, а на екран дисплея, що надає змогу швидко вносити в них певні корективи та робити їх рухомими.

Розглянемо основні етапи опрацювання опорних конспектів.

На першому етапі:

- опорні конспекти коментуються викладачем. Після чого на семінарських заняттях (другий етап) продовжується повторний коментар самими студентами.

На другому етапі:

- студенти отримують питання і створюють розширене тлумачення теми, вписуючи знайдену інформацію у вільні блоки, отриманих конспектів-схем. В процесі діяльності студенти наводять приклади з життя, засобів масової інформації, літератури. Під час такого аналізу часто виникають дискусії, що надає змогу ефективно реалізувати принцип зв'язку теорії з практикою, активізувати комунікативну діяльність.

На третьому етапі:

- студенти самостійно опрацьовують літературу та роблять відповідні записи.

Четвертий етап:

- це закріплення навчального матеріалу шляхом усного або письмового опитування. Можливе паралельне опитування, коли студентів розбивають на пари і перевіряють одне одного.

Проведені нами педагогічні експерименти свідчать, що елементи методики В.Ф.Шаталова варто використовувати в навчальному процесі у вузах. Її можна

використовувати практично для всіх дисциплін, і застосовувати її може кожен викладач, який не боїться кропіткої роботи.

«Не всі стануть талановитими, але той хто буде йти за мною, зробить крок вперед і ні кроку назад» - це знову слова В.Ф.Шаталова. [4, 58]

Звичайно, зарубіжний педагогічний досвід теж варто використовувати, і це поза сумнівами. Але, близький нам вітчизняний досвід, який використовується плідно за кордоном, слід врахувати при реформуванні сучасної освіти України. Не забуваймо, про своє коріння і слова Т.Г. Шевченка : «.. І чужому научайтесь, й свого не цурайтесь.»

ЛІТЕРАТУРА

1. Шаталов В. Ф. Педагогическая проза – М. : Педагогика, 1988. – 63 с.
2. Коменский Я. А. Избранные педагогические сочинения: в 2т. Т.1. М. : Педагогика, 1982. – 656 с.
3. Калошин В. Р. Творче надбання В. Ф. Шаталова в освітню практику//Управління школою.–2007. – №32(188). –С. 19-22.
4. Шаталов В.Ф. Точка опоры. – М. : Педагогика 1987. – 58 с.
5. Білоус В.С. Соціологія у визначеннях, схемах, таблицях: Навч. Посібник. – К. : КНЕУ, 2002. – 140 с.